

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ

Διαρκής αναπλασίωση και συνεχείς, κάποτε ριζικοί, μετασχηματισμοί χαρακτηρίζουν τη ζωή μας την τελευταία περίοδο. Ιδίως τα πιο πρόσφατα χρόνια της τρέχουσας δεκαετίας έκαναν στον καθένα σαφή όσα η ειδική επιστήμη είχε από πολλού διαπιστώσει. Έγινε προφανές ότι η αποφυγή της ατομικής αποτυχίας, κακοδαιμονίας ή κακοτυχίας παύει να υποστηρίζεται πρωταρχικά από την οργανωμένη κοινωνία και την κρατική οντότητα, και περνά όλο και περισσότερο στην ευθύνη του καθενός από εμάς. Αποδομείται το κρατικό μόρφωμα, στο οποίο οι κοινωνίες είχαν εκχωρήσει τις εξουσίες για αποτελεσματική δράση στα πλαίσια του εθνικού χώρου. Αντίστοιχα, υπερτοπικά, διεθνή, ίσως και παγκόσμια μορφώματα αναλαμβάνουν διαρκώς περισσότερες εξουσίες. Στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης περίπου τα τρία τέταρτα των νόμων που αποφασίζονται στα εθνικά κοινοβούλια έχουν πηγή τους αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και άλλων οργάνων της ΕΕ, αποτελώντας έτσι προσαρμογή ευρύτερων ευρωπαϊκών αποφάσεων στις τοπικές εθνικές καταστάσεις. Αυτό συμβαίνει στην ελληνική περίπτωση, όπως και σε όλες τις άλλες ευρωπαϊκές, ανεξάρτητα από την ύπαρξη της τρόικας και των εξουσιών της εντός ενός μνημονίου ή ενός επιτηρούμενου προγράμματος. Συμβαίνει στην περίπτωση κάθε κράτους μέλους της ΕΕ και, ιδίως, της Ευρωζώνης.

Την ίδια στιγμή οι σχέσεις των ατόμων γίνονται λιγότερο στενές και αδυνατούν να αποτελέσουν ένα σταθερό δίκτυο ασφαλείας. Μει-

ώνονται όλο και περισσότερο αυτοί που έχουν τη δυνατότητα –ή που γνωρίζουμε βάσιμα ότι προτίθενται– να μας στηρίξουν στις δυσκολίες της ζωής. Ο μακροπρόθεσμος σχεδιασμός του βίου και της δράσης των ανθρώπων καταρρέει. Ο βίος κατακερματίζεται σε φάσεις που δεν ακολουθούν κατ’ ανάγκη τη μέχρι πρόσφατα γνωστή αλληλουχία. Σχετικοποιείται έτσι το νόημα τρεχόντων όρων, όπως «πρόοδος» ή «εξέλιξη», που κυριάρχησαν κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Η ευθύνη για την επίλυση των διλημμάτων, των προβλημάτων και των δυσμορφιών της ζωής μεταφέρεται στα άτομα. Γνωστοί από παλιά, ισχυροί κανόνες ζωής υποχωρούν. Ανακύπτουν αβέβαιες κανονικοποιήσεις του βίου, διαδικασίες που συχνά είναι αντιφατικές μεταξύ τους. Ας σκεφτεί κανείς τι συμβαίνει στη χώρα μας στο πλέγμα (ή μήπως στο αβέβαιο πλέον πλέγμα) «εκπαίδευση και εργασία». Τη θέση της βεβαιότητας έχουν πάρει η ευελιξία, η ελαστικοποίηση, δηλαδή η ετοιμότητα για αλλαγή στόχων, συνθηκών και τακτικών ζωής, όσο και τρόπων και τρόπων απασχόλησης και διαβίωσης. Έτσι, και στη χώρα μας έχουμε περάσει από τη σταθερή στη ρευστή μορφή νεωτερικότητας, αυτή που ο Μπεκ στην παρούσα έκδοση ονομάζει «άλλη» νεωτερικότητα. Το διατρανώνει η πρόσφατη κρίση όχι μόνο με τις οικονομικές, αλλά, όσον αφορά τις μακροχρόνιες επιπτώσεις της, πρωτίστως με τις κοινωνικές, τις πολιτισμικές και τις πολιτικές επιδράσεις.

Οι παραπάνω σκέψεις αποτέλεσαν τις βάσεις συγκρότησης του εκδοτικού προγράμματος στη σειρά «Κοινωνιολογία» των εκδόσεων ΠΕΔΙΟ την οποία έχω τη χαρά να διευθύνω. Οι σκέψεις αυτές βρίσκουν απόλυτη ανταπόκριση στον ανά χείρας τόμο, το κλασικό πλέον βιβλίο του Ούλριχ Μπεκ *Κοινωνία της διακινδύνευσης – Καθ’ οδόν προς μια άλλη νεωτερικότητα*.

Το τι είναι ιστορία γίνεται γνωστό μόνο εκ των υστέρων. Όσο συμβαίνουν γεγονότα και άλλα πράγματα, απλώς συντελούνται, υπάρχουν. Είναι ευχάριστα ή δυσάρεστα, σημαντικά ή ασήμαντα, καθημερινά ή εξαιρετικά, μοναδικά είτε διαρκώς επαναλαμβανόμενα. Όμως σε ιστορία μετουσιώνονται μόνον όταν τα αφηγούμαστε, όταν τα θέτουμε σε ένα πλαίσιο, όταν «δημιουργούν ιστορία» από όσα συμβαίνουν. Εμείς οι άνθρωποι μπορούμε να δημιουργούμε

διαρκώς μια ιστορία από οτιδήποτε. Δύσκολα μπορούμε να συγκρατήσουμε κάθε είδους γεγονότα και συμβάντα, καθημερινά ή εξαιρετικά, εκτός αν χαραχτούν στην ύπαρξή μας λόγω της έντασής τους. Εύκολο είναι όμως να τα συγκρατήσουμε και να τα κατανοήσουμε, αν δημιουργήσουμε έναν συσχετισμό ανάμεσα σε πολυάριθμα επιμέρους συμβάντα, γεγονότα ή δεδομένα, και αν τους δώσουμε όχι μόνο μια συγκεκριμένη σημασία αλλά πιθανώς τα εντάξουμε και σε μια αλληλουχία.

Ο καθένας πράττει έτσι. Μερικοί όμως μπορούν να το πράξουν επαρκέστερα από άλλους. Μας αφηγούνται ιστορίες που τείνουμε να τις αντιληφθούμε ως αυτό που ονομάζεται «ιστορία», να τις κατανοήσουμε ως ανήκουσες στην ιστορία. Στους κατ' επάγγελμα ιστορικούς αυτό γίνεται εύκολα. Οι ιστορικοί ως επαγγελματίες διευκρινίζουν σε εμάς τους υπόλοιπους, τους μη ειδικούς, τι είναι ιστορία. Μια κρίσιμη ιδιαιτερότητα έχουν οι ιστορικοί: μιλούν για το παρελθόν. Όλα όσα επιστημονικά τους απασχολούν έχουν συμβεί, παρέλθει, έχουν τελειώσει. Η ιστορία μπορεί να μας ενδιαφέρει για τους πλέον διαφορετικούς λόγους. Το ενδιαφέρον πάντως δεν αφορά κάτι που είναι δυνατόν να μεταλλαχθεί, να μεταβληθεί. Τα πράγματα με τα οποία ασχολείται η ιστορία είναι τελειωμένα, υπό μια έννοια «παιγμένα».

Εντελώς διαφορετικά συμβαίνουν με τις ιστορίες των κατ' επάγγελμα κοινωνιολόγων. Οι ιστορίες των κοινωνιολόγων συμβαίνουν στο παρόν. Αναφέρονται στις σύγχρονες κοινωνίες όπου διαβιώνουμε και δραστηριοποιούμαστε. Αφορούν το δυνάμενο να μεταβληθεί ως αποτέλεσμα της συμβίωσης και της διαπάλης των ομάδων ενδιαφερόντων και συμφερόντων, στις οποίες ομάδες (οικογένειες, οικονομικούς ή άλλους οργανισμούς, οργανώσεις, κόμματα, συλλόγους και άλλες παρόμοιες ομάδες) εντασσόμαστε εμείς οι άνθρωποι. Οι περισσότεροι από εμάς έχουμε δημιουργήσει την πεποίθηση ότι εγκυρότητα έχει η προσωπική μας άποψη για τα κοινωνικά πράγματα του τόπου όπου διαβιώνουμε, για το τι, ίσως και γιατί συμβαίνει καθετί που συμβαίνει σε εμάς τους ίδιους ή στους κοντινούς μας, στον μικρόκοσμό μας. Εμείς οι ίδιοι θεωρούμε εαυτούς ειδικούς για τα ζητήματα που μας αφορούν, ότι δεν χρειαζό-

μαστε ειδικούς επαγγελματίες για να μας διαφωτίσουν σχετικά. Ό,τι δεν κατανοούμε στην κοινωνία όπου διαβιώνουμε είτε το παραγνωρίζουμε απωθώντας το, είτε θεωρούμε ότι είναι λαθεμένο. Θεωρούμε δηλαδή τότε ότι δεν θα έπρεπε να είναι έτσι όπως το βιώνουμε, είτε όμως το αντιμετωπίζουμε ως προϊόν επίδρασης τρίτων που επιβουλεύονται εμάς όλους ή τα κοινωνικά υποσυστήματα όπου συμμετέχουμε, υποσυστήματα εθνικά, επαγγελματικά, οικογενειακά, έμφυλα, θρησκευτικά, είτε ακόμη θεωρούμε ότι αυτοί οι τρίτοι επιβουλεύονται ατομικά εμάς τους ίδιους – όπως προκύπτει, για παράδειγμα, από το δημοσκοπικό εύρημα ότι περίπου το 1/3 των ενηλίκων στη χώρα μας πιστεύει ότι «μας ψεκάζουν».

Σπάνια όμως θα αποταθούμε ως ενήλικοι πολίτες στους ειδικούς επαγγελματίες κοινωνιολόγους για υποστήριξη στην προσπάθεια ανάλυσης και κατανόησης των κοινωνικών δεδομένων ή δυσμορφιών που συναντούμε ή μας συμβαίνουν υποκειμενικά. Οι κοινωνιολόγοι συναντούν δυσκολίες με τις ιστορίες που μας παρουσιάζουν ως ειδικοί επιστήμονες. Ίσως μας ξενίζει ή και φοβίζει η αφήγησή τους, δεν τους πολυακούμε, θεωρώντας ότι μπορούμε από μόνοι μας να έχουμε τη δική μας έγκυρη άποψη για τα κοινωνικά ζητήματα. Δυσκολίες δημόσιας αποδοχής έχουν κυρίως εκείνοι οι κοινωνιολόγοι που δεν αναλύουν ασταμάτητα ποσοτικά στοιχεία και στατιστικές στις ιστορίες τους. Αυτοί οι τελευταίοι γίνονται περισσότερο αποδεκτοί. Λατρεύει τις στατιστικές, τα ποσοτικά δεδομένα και τους πίνακες η νεωτερικότητα στην Ελλάδα. Στο κάτω κάτω, λέμε, αυτοί οι κοινωνιολόγοι παρουσιάζουν ποσοτική τεκμηρίωση όσων ισχυρίζονται. Την επιστημονική άποψη των κοινωνιολόγων την αποδεχόμαστε συνήθως μόνο όταν ταυτίζεται με τις δικές μας αντιλήψεις, και τότε ισχυριζόμαστε ότι την «τεκμηριώνουν» ως ειδικοί επιστήμονες που είναι.

Ο Ούλριχ Μπεκ ήταν ένας κοινωνιολόγος που μας παρουσίαζε και ανέλυε ενδιαφέρουσες ιστορίες για ζητήματα που μας αφορούν. Ιστορίες που μιλούν για το πώς λειτουργούν οι μοντέρνες κοινωνίες μας αλλά και ο σύγχρονος κόσμος μέσα στον οποίο ζούμε. Το κάνει βασισμένος σε όχι περισσότερο υλικό από αυτό που περιέχουν οι καλά πληροφορημένες εφημερίδες που διαβάζουμε. Το υλικό αυτό

εντάσσει σε ένα ευρύτερο πλαίσιο επιστημονικής ανάλυσης, προσθέτει κάποιες πρωτότυπες δικές του έννοιες, όπως «αναστοχαστικός εκσυγχρονισμός», και ξάφνου όλα μοιάζουν περισσότερο κατανοητά. Το 1986 διαφοροποίησε το βλέμμα μας για εμάς τους ίδιους και όσα μας συμβαίνουν. Το έκανε αντικαθιστώντας την έννοια «βιομηχανική κοινωνία» όχι πλέον με την έννοια «καταναλωτική κοινωνία», όπως έκαναν τόσοι άλλοι, αλλά με την έννοια «κοινωνία της διακινδύνευσης».

Με την παρέμβασή του η προσέγγισή μας μεταστράφηκε ριζικά. Ξάφνου ζούσαμε σε ένα παρόν το οποίο διαφοροποιούνταν ριζικά από το παρελθόν. Ο Μπεκ μετασημάτισε το παρελθόν σε ιστορία, ενώ άρχισε να μας αφηγείται αξιοπρόσεκτες ιστορίες για το παρόν και το διαγραφόμενο μέλλον, το οποίο έμοιαζε να εξελίσσεται πολύ διαφορετικά από όσα μέχρι τότε γνωρίζαμε· τόσο διαφορετικά που δικαιολογούσε την από μέρους του χρήση του όρου «άλλη νεωτερικότητα» (*andere Moderne*). Η άποψη του Μπεκ προσέχτηκε από ένα ευρύ κοινό όχι αποκλειστικά επιστημόνων της ειδικότητάς του, και τα βιβλία του έγιναν ιδιαίτερα ευπώλητα (*best sellers*). Αυτό ισχύει ιδίως για το ανά χείρας έργο του, το οποίο μεταφράστηκε σε πάνω από 35 γλώσσες, στο οποίο τέθηκαν οι βάσεις της θεωρητικής του καινοτομίας. Το συγκεκριμένο βιβλίο έγινε ευρύτατα γνωστό αμέσως μετά την έκδοσή του και επηρέασε καταλυτικά τις επιστημονικές προσεγγίσεις. Έτσι, κατατάχθηκε ως ένα από τα είκοσι σημαντικότερα κοινωνιολογικά βιβλία του 20ού αιώνα από την Παγκόσμια Κοινωνιολογική Εταιρεία (*International Sociological Association*).

Ο Μπεκ αναδείχθηκε σε έναν κοινωνιολόγο του οποίου οι απόψεις έτυχαν μεγάλης αποδοχής, αλλά βέβαια και κριτικής. Το έργο του αναδεικνύει την αξία της κοινωνιολογικής επιστήμης και κάνει προφανές ότι είναι αδύνατον να κατανοήσουμε τον σημερινό πολύπλοκο κόσμο με τα υποκειμενικά μας εργαλεία, τα εργαλεία της μέσης ανθρώπινης διάνοιας, όπως τόσο συχνά φαίνεται πως πιστεύουμε. Αυτό ισχύει ιδίως στη δική μας χώρα, όπου συνεχίζονται τα από δεκαετίες προβλήματα μικρής αναγνώρισης της σημασίας της επιστημονικής κοινωνιολογικής ανάλυσης, προβλήματα που πά-

ντως σε σημαντικό βαθμό οφείλονται και στον τρόπο που συμπεριφέρονται οι ίδιοι οι επαγγελματίες κοινωνιολόγοι στη χώρα μας.

Απέναντι σε μια κοινωνιολογία της περιχαράκωσης και του περιορισμού της ανάλυσης στα δεδομένα και στις καταστάσεις συγκεκριμένων εθνικών κοινωνιών, όπως η περιβόητη «ελληνική ιδιαιτερότητα», η οποία αποτελεί μια συχνή προσέγγιση στις αναλύσεις κοινωνικών επιστημόνων στη χώρα μας, ο Μπεκ έθεσε στο έργο του με έμφαση το μοντέλο μιας ανοικτής, στραμμένης προς το μέλλον παγκόσμιας κοινωνίας. Υπήρξε ένας σημαντικός Γερμανός διανοούμενος, ο οποίος στο εξωτερικό έχαιρε μεγαλύτερης αναγνώρισης από ό,τι δέχτηκε στην ίδια τη χώρα του. Αυτό συνέβαινε ίσως διότι για σύγχρονος Γερμανός ανήκε, μαζί με τον Γιούργκεν Χάμπερμας, σε έναν σπάνιο τύπο διανοούμενου: αυτόν που εμπλέκεται ενεργά στα δημόσια πράγματα της εποχής του, στον διανοητή που δεν αρκείται μόνο στην ανάλυση κρίσιμων ή προβληματικών κοινωνικών καταστάσεων, αλλά που δεν διστάζει επιπλέον να προτείνει λύσεις και να ασχοληθεί με την προώθησή τους. Αυτό το έκανε με μια δαιμονιώδη προσωπική δραστηριότητα, χωρίς να εντάσσεται σε κάποια κομματική πολιτική κίνηση ή κάποιο κύκλο υπεράσπισης συγκεκριμένων συμφερόντων.

Ο λόγος του ήταν ξεκάθαρος, με πάντοτε δεδομένη την ετοιμότητά του να υποστηρίξει τον δημιουργικό διάλογο. Ήταν έτσι πάντοτε έτοιμος να συζητήσει επιχειρήματα ακόμη και αντίθετα από τα δικά του, προερχόμενα μάλιστα και από μη ακαδημαϊκούς κύκλους. Αυτό ισχύει ιδίως για τα πολλά κείμενά του που δημοσίευε σε γερμανικές ή διεθνείς ημερήσιες και κυρίως περιοδικές εκδόσεις, κείμενα που προκαλούσαν ευρύτατες συζητήσεις, επηρεάζοντας έτσι αντιλήψεις. Η συγκεκριμένη στάση του οδήγησε στο να θεωρείται ο πλέον γνωστός Γερμανός κοινωνιολόγος της σύγχρονης εποχής. Ο Μπεκ αναδείχθηκε έτσι σε έναν κοσμοπολίτη κοινωνιολόγο της εποχής μας, ο οποίος προσκλήθηκε να εργαστεί σε σημαντικά πανεπιστήμια και επιστημονικά ιδρύματα όχι μόνο της χώρας του, αλλά και της Βρετανίας, της Γαλλίας ή των Ηνωμένων Πολιτειών.

Κατά την ανάλυσή του, είναι παγκοσμιοποιημένη η νεωτερικό-

τητα του τέλους του 20ού και της αρχής του 21ου αιώνα. Το συγκεκριμένο κοινωνικό φαινόμενο αποκρυσταλλώνεται με διάφορες μορφές στα διάφορα εθνικά και πολιτισμικά μορφώματα. Οι προκαλούμενες από την παγκοσμιοποίηση ανακατατάξεις των επιμέρους εθνικών δομών, θεσμίσεων ή βεβαιοτήτων δεν συμβαίνουν στις ίδιες χρονικές περιόδους. Επέρχονται πάντως παντού, ακόμη και αν αυτό δεν γίνεται πάντοτε αντιληπτό.

Ο Μπεκ ερευνούσε την παγκοσμιοποίηση ως εξωτερικό παράγοντα μετασχηματισμού εσωτερικών κοινωνικών καταστάσεων. Μέσα από τις εμπειρικά τεκμηριωμένες διερευνήσεις του αποτύπωνε τους μετασχηματισμούς αυτούς σε διάφορα κοινωνικά υποσυστήματα, όπως οικογενειακές συγκροτήσεις, κοινωνικά στρώματα και τάξεις, εκπαιδευτικές δομές, επαγγελματικές ενασχολήσεις, άσκηση κρατικών πολιτικών, ακόμη και ερωτικών σχέσεων, οι οποίες τη σύγχρονη εποχή των έντονων μεταναστευτικών μετακινήσεων μετατρέπονται διαρκώς περισσότερο σε από (γεωγραφική) απόσταση σχέσεις αγάπης (*Fernliebe*). Το παγκόσμιο εκδηλώνεται διαρκώς περισσότερο στο τοπικό, το γενικό μεταβάλλει το ειδικό, ακόμη και το προσωπικό. Η ανάδειξη των προβληματικών καταστάσεων και συγκρούσεων που προκύπτουν από αυτές τις εξελίξεις αποτελούν θέματα των αναλύσεων του Μπεκ.

Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν συναντά πλέον στον βίο του και δεν είναι δυνατόν να διαβιώνει μέσα σε μια σταθερή κοινωνική ευταξία, στην οποία έχει τη δυνατότητα να χειραφετηθεί ως άτομο και να πράξει ελεύθερα. Δημιουργικότητα και αυτενέργεια, ικανότητα πειραματισμού και επιβίωσης στο αβέβαιο μιας ακραία ανταγωνιστικής κοινωνίας είναι ικανότητες που απαιτεί η σύγχρονη (δεύτερη) νεωτερικότητα. (Ως «ρευστή» χαρακτηρίζει αυτή τη σύγχρονη κοινωνική κατάσταση ο έτερος σημαντικός κοινωνιολόγος της εποχής μας, Ζ. Μπούμαν.)

Η «κοινωνία της διακινδύνευσης»* είναι, σύμφωνα με τον Μπεκ,

---

* Η διακινδύνευση λέγεται στη νεότερη Ελληνική και ρίσκο, από το ιταλικό *rischio*. Ο όρος εκφράστηκε παρόμοια στις άλλες σημαντικές ευρωπαϊκές γλώσσες: αγγλικά *risk*, γερμανικά *Risk*, γαλλικά *risque*, ισπανικά *riesgo*.

όρος που χαρακτηρίζει αυτή την εξέλιξη των νεωτερικών σύγχρονων κοινωνιών στην πορεία προς την παγκόσμια κοινωνία. Αυτός είναι και ο τίτλος του διεθνώς γνωστότερου έργου του, του ανά χειρας τόμου, που με χαρά παρουσιάζουμε στους Έλληνες αναγνώστες. Η διακινδύνευση, το ρίσκο, δεν είναι καταστροφή, σύμφωνα με τον Μπεκ. Διακινδύνευση δεν είναι ο κίνδυνος και η απώλεια αγαπημένων καταστάσεων, συνηθειών, διαδικασιών ή αγαθών, όσων αρνητικών μάς τυχαίνουν αυτή την εποχή και από τα οποία υποφέρουμε. Διακινδύνευση υπάρχει κατά την προσπάθεια αποφυγής της καταστροφής. Ρίσκο υπάρχει κατά την προσπάθεια υπέρβασης καταστροφών και γενικότερων αρνητικών καταστάσεων στις ανθρώπινες κοινωνίες. Μέσα για να επιτευχθεί αυτή η αποφυγή είναι η σχεδιασμένη και οργανωμένη πρόγνωση, η έγκαιρη διάγνωση πιθανών κινδύνων, δηλαδή ενέργειες που οδηγούν στη μείωση ή και τον αποκλεισμό των κινδύνων και των καταστροφών που επαπειλούν άτομα και οργανωμένα κοινωνικά μορφώματα.

Σύμφωνα με τον Μπεκ, προβλήματα γεμίζει η σύγχρονη κοινωνία, όχι εξαιτίας των αποτυχιών της, αλλά σε συνέχεια των επιτυχιών

Ο όρος έχει δεχτεί διάφορες νοηματοδοτήσεις στις επιμέρους επιστήμες. Σε όλες τις επιστήμες όμως είναι κοινός ο ορισμός του ρίσκου ως ενός γεγονότος ή μιας διαδικασίας που έχει την πιθανότητα αρνητικών επιπτώσεων και επιδράσεων, όπως να χαθεί ένα αγαθό ή μια θετική κατάσταση (υγεία, κοινωνική υπόληψη, οικονομική ευρωστία κ.λπ.). Άλλοι ορισμοί πάντως βλέπουν στο ρίσκο και την πιθανότητα θετικών εξελίξεων, οπότε μιλούν συνήθως για τη δυνατότητα (chance) που προκύπτει από την υπέρβαση επαπειλούμενου κινδύνου. Είναι μια παρόμοια προσέγγιση με αυτή που εκφράζεται πρόσφατα στη χώρα μας, όπου την τρέχουσα κοινωνικοοικονομική κρίση πολλοί την προσεγγίζουν και ως «ευκαιρία» για ένα άλλο, καλύτερο μέλλον. Η ετυμολογία του όρου «ρίσκο» (rischio) δεν είναι πλήρως διασαφηνισμένη. Στις δυτικές γλώσσες έχει φτάσει ως ξένη λέξη από το παλαιοϊταλικό *risico*, όρο της εμπορικής γλώσσας της Αναγέννησης που σημαίνει «διακινδύνευση». Ο όρος «*risico*» μπορεί να προέρχεται από το λατινικό «*rixarī*», που περιγράφει τις μη δυνάμενες να προβλεφθούν επιπτώσεις ενός αγώνα, ή από το ελληνικό «ριζικόν», τη (ριζωμένη) ξέρα μέσα στη θάλασσα που εγκυμονεί κινδύνους για τους ναυσιπλόους, ή από το αραβικό «*rizq*», δηλαδή τον βιοπορισμό που εξαρτάται από τη θεϊκή εύνοια.

της. Η κλιματική καταστροφή επαπειλείται επειδή αφενός η εκβιομηχάνιση ήταν τόσο επιτυχημένη και αφετέρου η δημιουργία ευρύτατων καταναλωτικών στρωμάτων τόσο ευρεία. Η μαζική ανεργία είναι επακόλουθο της αυξημένης παραγωγικότητας, αλλά και της αδυναμίας αλλαγής του κοινωνικού προτύπου μαζικής εργασίας. Η γήρανση του πληθυσμού επιβαρύνει τα ασφαλιστικά συστήματα και απαιτεί ύπαρξη διευρυμένου κράτους πρόνοιας λόγω της αύξησης του προσδόκιμου ζωής που επιφέρει η σύγχρονη ιατρική. Η παγκόσμια τρομοκρατία είναι αποτέλεσμα της κατίσχυσης της παγκοσμιοποίησης σε όλο τον πλανήτη. Το ίδιο συμβαίνει και με τις ευρύτατες μεταναστευτικές κινήσεις.

Σε αυτά τα πλαίσια το θεώρημα του «αναστοχαστικού εκσυγχρονισμού» (Reflexive Modernisierung), μιας κρίσιμης αναλυτικής προσέγγισης του Μπεκ, εκκινεί από τη βασική διαφοροποίηση μεταξύ «βιομηχανικής κοινωνίας» και εκείνης που ονόμασε «κοινωνία της διακινδύνευσης», και κατ' επέκταση από τη μετάβαση από την πρώτη στην «άλλη» νεωτερικότητα. Η δομή της βιομηχανικής κοινωνίας χαρακτηρίστηκε από τον διαχωρισμό σε σχετικά ομοιογενείς κοινωνικές τάξεις και στρώματα, ζήτημα με το οποίο ασχολήθηκαν οι κλασικοί της κοινωνιολογίας, που ανέδειξαν την πραγματικότητα της ιεράρχησης δύναμης και συνακόλουθα κοινωνικού γοήτρου (στάτους) των κοινωνικών αυτών μορφωμάτων. Οι συνθήκες διαβίωσης στη βιομηχανική κοινωνία, οι δυνατότητες και το εύρος κοινωνικής κινητικότητας, οι τρόποι και οι συνήθειες ζωής του κάθε ανθρώπου ορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το ανήκειν σε συγκεκριμένη κοινωνική τάξη ή στρώμα. Ευρύτερα δεδομένα κατά τη διάρκεια του βίου του καθενός, οικονομική κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική ενασχόληση και τρόποι εξασφάλισης του βιοπορισμού, όπως και τόποι και τρόποι διαβίωσης εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την τάξη και το στρώμα στο οποίο ανήκει ο κάθε άνθρωπος. Όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης όπου διαβιεί κάποιος, τόσο πιθανότερο είναι να συναντήσει στη ζωή του κινδύνους από σημαντικές ασθένειες, καταστάσεις ανεργίας, ανέχειας και φτώχειας, ακόμη και να φτάσει σε πρόωπο θάνατο. Η βιομηχανική κοινωνία κυριαρχείται από την ιδέα

της διαρκούς προόδου, της διαρκούς βελτίωσης της καταναλωτικής δυνατότητας, όσο και από τους αγώνες για την κατανομή και τον προσπορισμό του πλούτου που παράγεται στα πλαίσιά της. Στο κλασικό καπιταλιστικό σύστημα της πρώτης νεωτερικότητας κυριαρχούν οι ιδέες του Διαφωτισμού και εκείνες σχετικά με τη συσσώρευση κεφαλαίου, οδηγούν δε ευρύτατα στρώματα του πληθυσμού στη διάχυτη πίστη ότι διαρκής αύξηση της ευμάρειας είναι δυνατή, όπως επίσης είναι επιτεύξιμη η διαρκής διεύρυνση των εισοδημάτων. Κυριαρχεί ιδεολογία διαρκούς (αιφόρου την ονόμασαν πρόσφατα) ανάπτυξης.

Σε αυτή την αναπτυξιακή ιδεολογία εντάσσονται κεφάλαιο και εργασία, επιχειρήσεις και συνδικάτα, επιστημονικές και τεχνολογικές δραστηριότητες. Υπηρετώντας το ευρύτερο οικονομικό σύστημα, επιστημονική έρευνα και τεχνολογία επιτρέπουν τη διαρκή διεύρυνση της παραγωγικότητας, καθώς και τη ραγδαία αύξηση των προς κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών. Από αυτή τη διαδικασία διαρκούς βελτίωσης του επιπέδου ζωής προκύπτουν δύο θεμελιώδεις συνέπειες οι οποίες, κατά τον Μπεκ, οδηγούν στη μετάβαση από την πρώτη στην «άλλη» (δεύτερη) νεωτερικότητα: πρώτον, η υπέρβαση των ορίων (Entgrenzung) που προκύπτουν από τους κινδύνους στους οποίους οδηγεί το διευρυνόμενο πλέγμα επιστήμης, τεχνολογίας και βιομηχανίας (πυρηνική ενέργεια, κλιματική αλλαγή, εξελίξεις στη χημεία ή τη γενετική)· και, δεύτερον, η υπέρβαση (Entgrenzung) των διάφορων κοινωνικών συγκροτήσεων σε τάξεις ή στρώματα, με τους διαφορετικούς τρόπους διαβίωσης και τις διαφορετικές συμπεριφορές, συνθήκες και προοπτικές ζωής που τις χαρακτηρίζουν. Η κοινωνική διαφοροποίηση σε τάξεις και στρώματα προφανώς δεν εξαφανίζεται εντελώς, όμως σχετικοποιείται λόγω της διεύρυνσης του μορφωτικού επιπέδου και ιδίως της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου που είναι γενική, αν και πολύ διαφορετική από τάξη σε τάξη. Έτσι, τη συγκεκριμένη περίοδο τάξεις και στρώματα γίνονται λιγότερο εμφανή, και λιγότερο προφανές το ταξικώς ανήκειν, όπως προκύπτει από τους τρόπους διαβίωσης, τις συμπεριφορές και τις προοπτικές του κάθε ανθρώπου. Επέρχεται μια σχετική ομογενοποίηση της καθημερινής ζωής.